

DOI: <https://doi.org/10.61825/r1.2024.v501.12>

Iwona Żuraszek-Ryś*

Uniwersytet Zielonogórski

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3749-3596>

e-mail: i.rys@ifp.uz.zgora.pl

NAZWY WŁASNE ZIEMI LUBUSKIEJ JAKO PRZEDMIOT BADAŃ ZIELONOGÓRSKICH JĘZYKOZNAWCÓW

PROPER NAMES OF THE LUBUSKIE REGION AS THE OBJECT OF
RESEARCH BY LINGUISTS FROM ZIELONA GÓRA

Keywords: onomastics, toponymy, chrematonymy, anthroponymy, literary
onomastics, proper name correctness, research by Zielona Góra linguists.

This paper aims to assess the scope of research conducted by linguists from Zielona Góra regarding proper names in the Lubuskie Region. The research material comprises works authored by Polish studies scholars affiliated with the University of Zielona Góra, whether as permanent or temporary staff; in the latter case, only those contributions made during employment at the university are considered. The findings reveal that proper names in the Lubuskie Region have consistently been a significant focus for Zielona Góra linguists, particularly in one area of onomastics, i.e., toponymy.

NAZWY WŁASNE ZIEMI LUBUSKIEJ JAKO PRZEDMIOT BADAŃ ZIELONOGÓRSKICH JĘZYKOZNAWCÓW

Słowa kluczowe: onomastyka, toponimia, chrematonimia, antroponimia,
onomastyka literacka, poprawność nazw własnych, badania zielonogórskich
językoznawców.

***Iwona Żuraszek-Ryś** – doktor nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo; zainteresowania naukowe: onomastyka, zwłaszcza toponimia okolic Zielonej Góry, język pisarzy.

Przedmiotem rozważań podjętych w niniejszym opracowaniu było określenie zakresu badań prowadzonych przez zielonogórskich językoznawców w obrębie nazewnictwa Ziemi Lubuskiej. Materiał badawczy pracy stanowią prace polonistów związanych z zielonogórską uczelnią, zatrudnionych w niej na stałe lub też w określonym czasie. W tym drugim wypadku brano pod uwagę tylko te dokonania badaczy, które powstały w czasie ich zatrudnienia w Zielonej Górze. Analiza wykazała, że nazwy własne Ziemi Lubuskiej stanowiły i nadal stanowią jeden z istotnych obszarów badawczych zielonogórskich lingwistów, przy czym do dziedzin onomastyki cieszących się największym zainteresowaniem należy zaliczyć toponimie.

Nazwy własne to termin odnoszący się do indywidualnych określeń osób, miejsc, instytucji, rzeczy. Materiał badawczy niniejszego artykułu będą zatem stanowić publikacje poświęcone różnym typom onimów funkcjonujących na Ziemi Lubuskiej¹, o których informacje zostały pozyskane z SKEP (Systemu komputerowej ewidencji publikacji biblioteki uniwersyteckiej) oraz bibliografii odnotowanych w literaturze na końcu pracy.

Nazwy własne z badanego obszaru były przedmiotem analiz badaczy reprezentujących różne dziedziny nauki, np. historyków (Hieronima Szczegóły 1962, 1997), geografów (Marka Jana Battka i Joanny Szczepankiewicz 1994), literaturoznawców (Poli Kuleczki 1997), pedagogów (Wojciecha Pasterniaka 1959, 1962, 1965). Znalazły się też one w kręgu zainteresowań wybitnych polskich językoznawców, np. Hanny Popowskiej-Taborskiej (1965a, 1965b), Stanisława Rosponda (1951), Stanisława Urbańczyka (1950, 1998) czy Bogdana Walczaka (1997, 1998).

W niniejszej pracy ogładowi zostaną poddane jednak tylko dokonania językoznawców-polonistów, związanych z zielonogórską uczelnią, zatrudnionych w niej na stałe lub też w określonym czasie. W tym drugim wypadku będą brane pod uwagę tylko te opracowania badaczy, które powstały w czasie ich zatrudnienia w Zielonej Górze. Dokonana analiza będzie miała na celu określenie zakresu badań prowadzonych przez zielonogórskich językoznawców w obrębie nazewnictwa Ziemi Lubuskiej.

Jednym z pierwszych zielonogórskich lingwistów, zajmujących się nazewnictwem Ziemi Lubuskiej, był Adam Demartin. W kręgu zaintereso-

¹Termin Ziemia Lubuska jest traktowany przez badaczy w różnorodny sposób. Autorce niniejszego opracowania najbliższe jest określenie forsowane przez Instytut Zachodni: część obszaru Ziem Odzyskanych, która w 1945 została wcielona do województwa poznańskiego, a w 1950 prawie w całości należała do pierwszego województwa zielonogórskiego. Taką definicję badanego terenu wprowadzili w 1946 roku Bogumił Krygowski i Stanisława Zajchowska (Krygowski, Zajchowska 1946, s. 10-12).

wań tego badacza znalazły się przede wszystkim nazwy miejscowe i terenowe, którym poświęcił następujące artykuły: *Germanizacja lubuskich nazw geograficznych* (1997), *Klasyfikacja kategorialno-semantyczna lubuskich apelatywów terenowych* (1998), *Osadnictwo gminy Siedlec w świetle nazw miejscowych i terenowych* (1984). W wymienionych powyżej pracach autor skupił się na wybranych typach nazw, rozpatrując je przede wszystkim pod względem właściwości motywacyjno-semantycznych oraz strukturalnych. Należy ponadto dodać, że A. Demartin zajmował się również nazwami miejscowymi z obszaru odpowiadającemu historycznej Ziemi Lubuskiej, identyfikowanej jako terytorium plemienne Lubuszan. W artykułach: *Germanizacja łżyckich nazw miejscowych okolic Budziszyna* (1992), *Słowiańskość dolnołżyckich nazw miejscowych* (1995) skupił się na wykazaniu, iż łżyckie nazwy są świadectwem pierwotnego osiedlenia Słowian na terenach między Nysą Łżycką i Łabą oraz trwania języka łżyckiego mimo wzmożonej germanizacji.

Badania nad toponimią Ziemi Lubuskiej prowadzi także na szerszą skalę Iwona Żuraszek-Ryś, a efektem tych dociekań naukowych są dwie monografie (*Nazwy miejscowe powiatu zielonogórskiego* (2009b) oraz *Nazwy terenowe i wodne z okolic Zielonej Góry* (2016b)), a także liczne artykuły, m.in.: *Kształtowanie się nazw miejscowych na Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej* (1998), *O odmianie i niektórych derywatach nazw miejscowych byłego województwa zielonogórskiego* (2005), *Nazwy analityczne w mikrotoponii powiatu zielonogórskiego* (2009a), *O najstarszych nazwach miejscowych z okolic Zielonej Góry* (2009c), *O nazwach miejscowych dominium Żary* (2009d), *O sposobach germanizowania polskich nazw miejscowych w powiecie zielonogórskim* (2009e), *Ludność i nazwy miejscowe pogranicza śląsko-łżyckiego* (2010), *Apelatywy w podstawie mikrotoponimów* (2016a), *Co o regionie mówią nazwy terenowe (na materiale z okolic Zielonej Góry)?* (2017).

Badaczka poszerzyła też krąg dotychczasowych analiz toponomastycznych o nazwy miejskie (m.in. *Nazewnictwo miejskie Zielonej Góry* (2001), *O nazwach ulic w Zielonej Górze* (2004), *Kształtowanie się nazewnictwa miejskiego Zielonej Góry* (2010a), *Zjawisko ekonomii językowej w urbonimii* (2010b), *O nazwach ulic od imion świętych (na przykładzie wybranych miast Polski)* (2011), *Jak powstały nowe nazwy ulic w powojennej Zielonej Górze?* (2012), *Powojenne nazwy ulic Zielonej Góry* (2013), *Przyrodnicze nazwy zielonogórskich ulic* (2019b), *Dekomunizacja zielonogórskich urbanonimów* (2019a), *Względy etyczne dotyczące przemianowań urbanonimów spowodowanych dekomunizacją (na przykładzie zielonogórskich nazw)* (2019c), *O zmianach zielonogórskich urbanonimów spowodowanych względami politycznymi (z perspektywy dyskursu publicznego)* (2020), *O najbliższym*

otoczeniu człowieka na przykładzie zielonogórskich urbanonimów (2022)) i wodne (*O nazwach wodnych w powiecie zielonogórskim* (2008)).

W pracach dotyczących zielonogórskich urbanonimów zostały poruszone zagadnienia kształtowania się nazewnictwa miejskiego Zielonej Góry od czasów najdawniejszych po współczesne, jego przemianowań spowodowanych względami politycznymi, a także przedstawiono klasyfikację semantyczną i strukturalną dawnych i obecnych nazw ulic w mieście.

Artykuł poświęcony nazwom zielonogórskich ulic pt. *Z badań nad urbanonimami Zielonej Góry* napisał też Stanisław Kania (1989). Było to jedno z pierwszych opracowań naukowych dotyczących nazewnictwa miejskiego Zielonej Góry. Badacz zwrócił w nim uwagę na sposoby ustalania nazw ulic i placów w powojennym mieście, a także dokonał klasyfikacji semantycznej i strukturalnej urbanonimów.

Oprócz toponimów w kręgu zainteresowań zielonogórskich językoznawców znalazły się także lubuskie chrematonimy, obejmujące różnorodne obiekty materialne i niematerialne, wchodzące w skład kształtowanej przez ludzi rzeczywistości (Gałkowski 2008, s. 9). Do tej pory przedmiotem opisu uczyniono: nazwy zielonogórskich bachusików, którym artykuł poświęciła I. Żurszek-Ryś, a także nazwy zespołów ludowych założonych przez Górali Czadeckich, w tym także tych, którzy mieszkają na Ziemi Lubuskiej (*Swojsko czy obco? O nazwach zespołów bukowskińskich w Polsce* Joanny Gorzelany (2017)).

Lingwiści z lubuskiej uczelni chętnie zgłębiali również imiona ludzi zamieszkujących Ziemię Lubuską. Tą tematyką zajęli się: Joanna Gorzelana, Edward Homa oraz Katarzyna Węgorowska.

J. Gorzelana w artykule *Kilka uwag o antroponimach Górali Czadeckich z gminy Brzeźnica (woj. lubuskie)* (2005) dokonała analizy językowej nazwisk, imion, przydomków oraz nazw pokrewieństwa używanych przez Górali Czadeckich zamieszkujących gminę Brzeźnica.

Edward Homa w pracy *Imiona dzieci na Ziemiach Zachodnich i Północnych w pięćdziesięcioleciu powojennym* (1997) uczynił przedmiotem rozważań imiennictwo osobowe na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach powojennych, a materiał badawczy tego opracowania pochodził m.in. z województwa gorzowskiego i zielonogórskiego.

Artykuł K. Węgorowskiej pt. *O imionach na ziemi choszczeńskiej w województwie gorzowskim* (1997) traktuje z kolei o imionach 1000 uczniów choszczeńskiego Zespołu Szkół, urodzonych w latach 1975-1981.

Należy również zwrócić uwagę na dociekania naukowe Katarzyny Węgorowskiej dotyczące lit(h)olingwistyki – dziedziny, której przedmiotem badań są nazwy różnych kamieni i nazwy z nimi związane. Tym zaintere-

sowaniom autorka poświęciła wiele publikacji, wśród których znalazły się prace dotyczące nazw kamieni z okolic Zielonej Góry: *Kamienie Zielonej Góry i przestrzenie Zielonej Góry w edukacji uniwersyteckiej (z dydaktycznych doświadczeń lit(h)olingwistki)* (2021a); *Marmur, morena czołowa, kamień polny, kamień reński, piaskowiec czerwony i biały, węgiel brunatny... Kamienie Zielonej Góry. Zielona Góra kamieni. Kilka lit(h)olingwistyczno-kulturologicznych uwag o kamieniach spotykanych w różnych przestrzeniach Winnego Grodu utrwalaonych w wybranych współczesnych przewodnikach po Ziemi Lubuskiej* (2021b). Jak pisała autorka:

Przedmiotem, a tym samym celem prezentowanych tu lit(h)olingwi-styczno-kulturologicznych rozważań są zatem refleksje o rozmaitych kamieniach inkrustujących różne przestrzenie Miasta Srok i Winorośli – Zielonej Góry – utrwalaonych w wybranych bedekerach/przewodnikach turystycznych, (książkach zawierających informacje o zabytkach, trasach turystycznych, noclegach oraz historii, geografii itp. danego miasta, regionu, państwa), po Ziemi Lubuskiej, których treści, zdaniem Waldemara Podkidacza, „wskazują na fenomeny świata materialnego, traktując je jako wartości, którymi są zarówno elementy przyrody i przestrzeni naturalnej (fauna i flora, wzgórze, rzeki etc.), jak i artefakty (miasto, zabytki architektoniczne itp.)” (Węgorowska 2021b, s. 201).

Wśród prac zielonogórskich badaczy odnajdziemy teksty, w których podjęto rozważania nie tylko nad jednym typem nazw występujących na Ziemi Lubuskiej, ale i nad różnorodnymi onimami, np. *Czy Łużyce są nam bliskie? O nazwach z członami „Łużyce”, „łużycki” i „Łużyczanin/Łużyczanka” we współczesnej polszczyźnie* (2014a), *Nazewnictwo przejawy „nowej” tożsamości. O roli onimów w oswojaniu przestrzeni miejskiej w powojennej Zielonej Górze i okolicy* (2014b), *Polonizacja a niemiecka przeszłość Zielonej Góry i okolicy. Nazwy świadectwem historii regionu* (2018) I. Żuraszek-Ryś. W pierwszym opracowaniu omówiono różne typy onimów (antroponimy, chrematonimy, hydronimy, nazwy miejscowe, terenowe, urbanonimy) z członami „Łużyce”, „łużycki” i „Łużyczanin/Łużyczanka” funkcjonujące na obszarze Polski, w tym również w powiatach należących do Ziemi Lubuskiej (np. gubińskim, żarskim). W kolejnych dwu artykułach przedmiotem oglądu uczyniono nazwy miejscowe, urbanonimy, a także chrematonimy, zwracając uwagę na ich rolę w oswojaniu obcej przestrzeni, a także w dokumentowaniu historii regionu.

W kręgu zainteresowań polonistów z zielonogórskiej uczelni znalazły się także problemy związane z poprawnością nazw własnych występujących na omawianym obszarze. Na szczególną uwagę zasługują przede wszystkim badania normatywistyczne E. Homy, który łączył kwestie poprawnościowe z zagadnieniem integracji językowej na tzw. Ziemiach Zachodnich i Pół-

nocnych (*Słownik normatywny nazw miejscowych byłych województw jeleniogórskiego, legnickiego, wałbrzyskiego i zielonogórskiego* (2002), *Słownik normatywny nazw miejscowych województw gorzowskiego i pilskiego* (1995)). E. Homa jest też redaktorem pracy *Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Zachodnich i Północnych* (1998), stanowiącej pokłosie ogólnopolskiej sesji naukowej z udziałem gości zagranicznych, zorganizowanej w dniach 22-23 marca 1995 roku w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. T. Kotarbińskiego w Zielonej Górze, a podczas której ogłoszono także referaty dotyczące nazewnictwa z okolic Zielonej Góry. W pokonferencyjnej publikacji pod red. E. Homy (1998) oprócz przywołanych już prac zielonogórskich autorów (A. Demartina, *Klasyfikacja kategorialno-semantyczna lubuskich apelatywów terenowych* oraz I. Żuraszek, *Kształtowanie się nazw miejscowych na Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej*) znalazły się także artykuły uznanych językoznawców spoza Zielonej Góry: Antoniego Furdala (*Ziemie Zachodnie i Północne jako przedmiot zainteresowań lingwistycznych*), Stanisława Urbańczyka (*Początki działalności Głównej Komisji Ustalania Nazw Miejscowości na Śląsku i Ziemi Lubuskiej*) oraz Bogdana Walczaka i Marioli Walczak (*Z problematyki antroponomastycznej Ziem Zachodnich i Północnych*). Autor pierwszej pracy do dziedzin, ściągających na siebie uwagę językoznawców zajmujących się problematyką Ziem Zachodnich i Północnych, zaliczył m.in. nazewnictwo. Drugi artykuł stanowią natomiast osobiste wspomnienia prof. S. Urbańczyka o polonizacji i repolonizacji geonimii terenów odzyskanych. Trzecia z prac została z kolei poświęcona nazwiskom mieszkańców miasta i gminy Międzyrzecz.

Publikację, w której znalazły się omówienia wybranych onimów z obszaru Ziemi Lubuskiej, stanowi również kolejna książka pod redakcją E. Homy – *Współczesna polszczyzna na Ziemiach Zachodnich i Północnych* (1997). W pracy tej oprócz artykułów zielonogórskich badaczy (Jerzego Brzezińskiego *Ulica Kraljevska (drobiazg nazewniczy)*; Edwarda Homy *Imiona dzieci na Ziemiach Zachodnich i Północnych w pięćdziesięcioleciu powojennym*; Hieronima Szczegóły, *Z badań nad toponimią Środkowego Nadodrza*; Katarzyny Węgorowskiej *O imionach na ziemi choszczeńskiej w województwie gorzowskim*) znalazły się także teksty autorów spoza Zielonej Góry: Kazimierza Jaruszewskiego (*Współczesne nazewnictwo klubów i organizacji sportowych województwa zielonogórskiego*) oraz Bogdana Walczaka (*Z badań nad antroponimią Ziem Zachodnich i Północnych*).

Spośród zaprezentowanych w tomie prac warto zwrócić uwagę na tekst Jerzego Brzezińskiego pt. *Ulica Kraljevska (drobiazg nazewniczy)*, w którym poruszono jedno z zagadnień poprawnościowych dotyczących nazw Ziemi Lubuskiej, a mianowicie kwestię wymowy jednej z ulic na osiedlu Przyjaźni

w Zielonej Górze. Autor przyjrzał się sposobom jej artykulacji przez zielonogórzan i zauważył, że kłopoty z wymową tej ulicy wynikają z tego, że: „Sugestia zapisu jest tak silna, że dwuznak *lj* odnosi się w świadomości mówiących do dwóch odrębnych głosek. Tymczasem *j* nie stanowi oddzielnej głoski, tylko pełni określoną funkcję zmiękczając *l*” (Brzeziński 1997, s. 33).

Do grupy artykułów podejmujących problematykę poprawnościową nazw Ziemi Lubuskiej należy też włączyć pracę J. Gorzelany pt. *Górale czadeccy czy czaczańscy?* (2003), w której autorka zastanawia się nad właściwym określeniem ludności przesiedlonej na Ziemię Zachodnie nie bezpośrednio z Czadeczczyzny, lecz z Bukowiny.

Zagadnienie normatywne związane z lubuską nazwą pojawiło się też w pracy I. Żuraszek-Ryś pt. *Do Kargowej czy do Kargowy? O wątpliwościach związanych z odmianą nazw miejscowych (na podstawie pytań użytkowników języka kierowanych do Poradni Językowej PWN)* (2021a). Artykuł ten jest poświęcony wątpliwościom dotyczącym odmiany polskich nazw miejscowych, a zgłaszanych przez użytkowników polszczyzny. Jego materiał badawczy stanowią przykłady zaczerpnięte ze strony internetowej Poradni Językowej Wydawnictwa Naukowego PWN. W tytule pracy przywołano nazwę miejscowości leżącej w województwie lubuskim – Kargowa, mimo że nie pojawiła się ona w pytaniach zamieszczonych na stronie Poradni. Należy ona jednak do typu, którego odmiana przysparza rodakom sporo kłopotów – czyli nazw zakończonych na *-owa*, mających budowę przypominającą przymiotnik, np. Włoszczowa. W jednym z pytań zamieszczonych na stronie Poradni pojawiła się natomiast kwestia odmiany innego ojkonimu z województwa lubuskiego – Iłowa.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że badania nad nazwami własnymi Ziemi Lubuskiej należą do tych zagadnień, które wyraźnie zarysowały się w naukowej działalności zielonogórskich językoznawców. Niektórzy z badaczy poświęcili analizie nazw własnych z omawianego obszaru znaczną część swojej pracy naukowej, publikując nie tylko artykuły, ale i monografie, a niektórzy zajmowali się nimi w sposób mniej systematyczny, okazjonalny. Ponadto część opracowań była w całości poświęcona nazwom Ziemi Lubuskiej, a w innych kwestie dotyczące wybranych typów onimów z omawianego obszaru były podejmowane przy okazji analizy także innych nazw. Poszczególne dociekania miały zatem zróżnicowany charakter merytoryczny i metodologiczny. Nie ulega jednak wątpliwości, że największym zainteresowaniem wśród lingwistów z zielonogórskiej uczelni cieszyła się toponimia, a zwłaszcza badania nad nazewnictwem miejscowym, terenowym i miejskim. Mimo bogactwa prac poświęconych tym typom nazw własnych istnieje potrzeba weryfikacji i uzupełnienia dotychczasowych ustaleń.

Ta uwaga dotyczy przede wszystkim niemieckich mian, które funkcjonowały na interesującym nas terenie przed zakończeniem II wojny światowej. Zainteresowania badaczy mogłyby objąć ponadto także inne typy onimów z Ziemi Lubuskiej.

Literatura | References

- BANASZEWSKI K. (2015), Bibliografia zawartości „Studiów i Materiałów” Seria „Filologia Polska” Wyższej Szkoły Pedagogicznej nr 1-10: (1975-1999) oraz serii wydawniczej „Filologia Polska” nr 1-5: (2003-2013), „Filologia Polska”, s. 265-280.
- BATTEK M. J., SZCZEPANKIEWICZ J. (1994), Słownik nazewnictwa krajoznawczego Śląska i Ziemi Lubuskiej, Wrocław.
- BRZEZIŃSKI J. (1997), Ulica Kraljevská (drobiazg nazewniczy), „Rocznik Lubuski”, 23(2), s. 33-34.
- DEMARTIN A. (1979), Germanizacja lubuskich nazw geograficznych, [w:] Język – teoria – dydaktyka: materiały III Konferencji Młodych Językoznawców-Dydaktyków, Zielona Góra 26-27 maja 1978, Kielce, s. 42-54.
- DEMARTIN A. (1984), Osadnictwo gminy Siedlec w świetle nazw miejscowych i terenowych, [w:] Gmina Siedlec: przeszłość i teraźniejszość, red. J. Brzeziński, Zielona Góra, s. 11-12.
- DEMARTIN A. (1992), Germanizacja łżyckich nazw miejscowych okolic Budziszyna, [w:] Z badań porównawczych języków oraz dialektów słowiańskich i niesłowiańskich na ziemiach nadodrzańskich: materiały z sesji naukowej (22 marca 1990), red. J. Brzeziński, Zielona Góra, s. 49-62.
- DEMARTIN A. (1995), Słowiańskość dolnołżyckich nazw miejscowych, [w:] Łżyce w nowożytnych i najnowszych dziejach Europy Środkowej, red. T. Jaworski, M. Ostrowski, Zielona Góra, s. 41-52.
- DEMARTIN A. (1998), Klasyfikacja kategorialno-semantyczna lubuskich apelatywów terenowych, [w:] Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Zachodnich i Północnych, red. E. Homa, Zielona Góra, s. 231-248.
- GAŁKOWSKI A. (2008), Chrematonimy w funkcji kulturowo-użytkowej. Onomastyczne studium porównawcze na materiale polskim, włoskim, francuskim, Łódź.
- GORZELANA J. (2003), Górale czadeccy czy czaczańscy?, „Poradnik Językowy”, nr 4, 56-57.

- GORZELANA J. (2005), Kilka uwag o antroponimach Górali Czadeckich z gminy Brzeźnica (woj. lubuskie), [w:] Góry i góralszczyzna w dziejach i kulturze pogranicza polsko-słowackiego (Podhale, Spisz, Orawa, Gorce, Pieniny); materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej Kraków – Nowy Targ – Bukowina Tatrzańska 21-24 października 2004, Nowy Targ, s. 232-236.
- GORZELANA J. (2017), Swojsko czy obco? O nazwach zespołów bukowińskich w Polsce, [w:] Bukowina – inni wśród swoich, red. R. F. Bruja, H. Krasowska, M. Pokrzyńska, Warszawa, s. 131-140.
- HOMA E. (1995), Słownik normatywny nazw miejscowych województw gorzowskiego i pilskiego, Zielona Góra.
- HOMA E. (1997), Imiona dzieci na Ziemiach Zachodnich i Północnych w pięćdziesięcioleciu powojennym, „Rocznik Lubuski”, 23(2), s. 65-80.
- HOMA E. (2002), Słownik normatywny nazw miejscowych byłych województw jeleniogórskiego, legnickiego, wałbrzyskiego i zielonogórskiego, Zielona Góra.
- HOMA E. (RED.) (1997), Współczesna polszczyzna na Ziemiach Zachodnich i Północnych, Zielona Góra.
- HOMA E. (RED.) (1998), Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Zachodnich i Północnych, Zielona Góra.
- KANIA S. (1989), Z badań nad urbanonimami Zielonej Góry, [w:] Nazewnictwo miejskie, red. S. Urbańczyk, Warszawa-Poznań, s. 93-101.
- KRYGOWSKI B., ZAJCHOWSKA S. (1946), Ziemia Lubuska: opis geograficzny i gospodarczy, Poznań.
- KULECZKA P. (1979), Powrót polskich nazw (z badań toponomastycznych okolic Świebodzina), „Ziemia”, s. 231-240.
- KWAŚNIEWICZ E. (1983), Bibliografia publikacji pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze 1971-1981, Zielona Góra.
- KWAŚNIEWICZ E. (1987), Bibliografia publikacji pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze 1981-1985, Zielona Góra.
- KWAŚNIEWICZ E. (1990), Bibliografia publikacji pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze za lata 1986-1990, Zielona Góra.
- KWAŚNIEWICZ E. (1999), Bibliografia publikacji pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego w Zielonej Górze za lata 1991-1995, Zielona Góra.
- PASTERNAK W. (1959), Nazwy miejscowości powiatu sulechowskiego, „Rocznik Lubuski” tom I, s. 78-113.

- PASTERNAK W. (1962), Współczesne problemy nazewnictwa geograficznego Ziemi Lubuskiej, „Rocznik Lubuski”, tom III, s. 84-104.
- PASTERNAK W. (1965), Nazwy terenowe powiatu nowosolskiego i sulechowskiego, „Onomastica”, nr X, s. 32-44.
- POPOWSKA-TABORSKA H. (1965a), Dawne pogranicze językowe polsko-dolnołużyckie (w świetle danych toponomastycznych), Wrocław-Warszawa-Kraków.
- POPOWSKA-TABORSKA H. (1965b), Polskość okolic Zielonej Góry i Sulechowa w świetle zachowanych zapisów nazw terenowych, „Onomastica”, nr X, s. 1-31.
- ROSPOND S. (1951), Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej wg uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowych, cz. I i II, Wrocław.
- SZCZEGÓŁA H. (1962), Germanizacja nazw na terenie obecnego województwa zielonogórskiego w latach 1937-1941, „Rocznik Lubuski”, tom III, s. 321-327.
- SZCZEGÓŁA H. (1997), Z badań nad toponimią Środkowego Nadodrza, „Rocznik Lubuski”, tom XXIII, s. 97-106.
- URBAŃCZYK S. (1950), Polskość nazw miejscowych, [w:] Ziemia Lubuska, red. M. Szczaniecki i S. Zajchowska, Poznań, s. 191-204.
- URBAŃCZYK S. (1998), Początki działalności Głównej Komisji Ustalania Nazw Miejscowości na Śląsku i Ziemi Lubuskiej, [w:] Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Zachodnich i Północnych, red. E. Homa, Zielona Góra, s. 23-30.
- WALCZAK B. (1997), Z badań nad antroponimią Ziemi Zachodnich i Północnych, [w:] Współczesna polszczyzna na Ziemiach Zachodnich i Północnych, red. E. Homa, Zielona Góra, s. 115-130.
- WALCZAK B., WALCZAK M. (1998), Z problematyki antroponomastycznej Ziemi Zachodnich i Północnych, [w:] Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Zachodnich i Północnych, red. E. Homa, Zielona Góra, s. 109-124.
- WĘGOROWSKA K. (1997), O imionach na ziemi choszczeńskiej w województwie gorzowskim, „Rocznik Lubuski”, tom 23(2), s. 131-144.
- WĘGOROWSKA K. (2021a), Kamienie Zielonej Góry i przestrzenie Zielonej Góry w edukacji uniwersyteckiej (z dydaktycznych doświadczeń lit(h)olingwistki), „Dydaktyka Polonistyczna”, 7(16), s. 253-265.
- WĘGOROWSKA K. (2021b), Marmur, morena czołowa, kamień polny, kamień reński, piaskowiec czerwony i biały, węgiel brunatny... Kamienie Zielonej Góry. Zielona Góra kamieni. Kilka lit(h)olingwistyczno-kulturologicznych uwag o kamieniach spotykanych w różnych przestrzeniach Winnego Grodu

utrwalonych w wybranych współczesnych przewodnikach po Ziemi Lubuskiej, „Filologia Polska. Roczniki Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego”, nr 7, s. 199-215.

ŻURASZEK I. (1998), Kształtowanie się nazw miejscowych na Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej, [w:] Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Zachodnich i Północnych, red. E. Homa, Zielona Góra, s. 249-264.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2001), Nazewnictwo miejskie Zielonej Góry, [w:] Zielonogórskie seminaria polonistyczne, red. S. Borawski, J. Brzeziński, Zielona Góra, s. 489-507.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2004), O nazwach ulic w Zielonej Górze, [w:] „Słowa, słowa, słowa”... w komunikacji językowej II, red. M. Grabska, Gdańsk, s. 243-247.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2005), O odmianie i niektórych derywatach nazw miejscowych byłego województwa zielonogórskiego, „Filologia Polska” 2, red. I. Sikora, Zielona Góra, s. 379-383.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2008), O nazwach wodnych w powiecie zielonogórskim, [w:] Literatura, język, dydaktyka, red. M. Sinica, Zielona Góra, s. 265-272.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2009a), Nazwy analityczne w mikrotoponimii powiatu zielonogórskiego, [w:] Z zagadnień leksykalno-semantycznych: materiały trzeciej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei, pod red. B. Milewskiej i S. Rzedzickiej, Gdańsk, s. 419-435.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2009b), Nazwy miejscowe powiatu zielonogórskiego, Zielona Góra.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2009c), O najstarszych nazwach miejscowych z okolic Zielonej Góry, [w:] Tajemnice rozwoju, red. D. Bieńkowska, A. Lenartowicz, Łódź, s. 629-639.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2009d), O nazwach miejscowych dominium Żary, [w:] Lasy zielonogórskie na przestrzeni wieków: kulturowa rola lasu w dziejach, red. T. Jaworski, M. Maciantowicz, Zielona Góra, s. 123-136.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2009e), O sposobach germanizowania polskich nazw miejscowych w powiecie zielonogórskim, „Filologia Polska” 4, red. M. Januszewicz, T. Ratajczak, Zielona Góra, s. 307-312.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2010a), Kształtowanie się nazewnictwa miejskiego Zielonej Góry, [w:] Miasto w perspektywie onomastyki i historii, red. I. Sarnowska-Gieffing, M. Graf, Poznań, s. 423-434.

ŻURASZEK-RYŚ I. (2010b), Zjawisko ekonomii językowej w urbonimii, [w:] Zjawisko ekonomii w języku, tekście i komunikacji, red. R. Bizior, D. Suska, Częstochowa, s. 185-192.

- ŻURASZEK-RYŚ I. (2011), O nazwach ulic od imion świętych (na przykładzie wybranych miast Polski), [w:] Zielonogórskie seminaria językoznawcze, red. S. Borawski, M. Hawrysz, Zielona Góra, s. 283-299.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2012), Jak powstały nowe nazwy ulic w powojennej Zielonej Górze?, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, 19(1), s. 159-171.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2013), Powojenne nazwy ulic Zielonej Góry, „Filologia Polska” 5: W stronę literatury i języka, red. M. Mikołajczak, K. Węgorowska, Zielona Góra, s. 405-416.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2014a), Czy Łużyce są nam bliskie? O nazwach z członami „Łużyce”, „łużycki” i „Łużyczanin/Łużyczanka” we współczesnej polszczyźnie, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, 21(41), z. 1, s. 95-106.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2014b), Nazewniczne przejawy „nowej” tożsamości. O roli onimów w osławianiu przestrzeni miejskiej w powojennej Zielonej Górze i okolicy, [w:] Tożsamość w komunikowaniu, red. M. Steciąg, M. Bugajski, s. 347-355.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2016a), Apelatywy w podstawie mikrotoponimów (na przykładzie nazw terenowych powiatu zielonogórskiego), [w:] Nazwy terenowe i miejscowe w przestrzeni fizycznej, red. A. Gałkowski, R. Gliwa, Łódź, s. 217-225.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2016b), Nazwy terenowe i wodne z okolic Zielonej Góry, Zielona Góra.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2017), Co o regionie mówią nazwy terenowe (na materiale z okolic Zielonej Góry)?, [w:] Język w regionie, region w języku 2, red. B. Osowski, J. Kobus, P. Michalska-Górecka i A. Piotrowska-Wojaczyk, Poznań.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2018), Polonizacja a niemiecka przeszłość Zielonej Góry i okolicy. Nazwy świadectwem historii regionu, [w:] Polen und Deutsche in Europa. Polacy i Niemcy w Europie: Beiträge zur internationalen Konferenz 16. und 17. November 2015, Poznań, red. K. Trybuś, M. Düring, M. Junkiert, Berlin, s. 297-306.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2019a), Dekomunizacja zielonogórskich urbanonimów, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, 26(46), nr 1, s. 203-216.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2019b), Przyrodnicze nazwy zielonogórskich ulic, [w:] Miasto. Przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie, red. M. Świąćka, M. Peplińska, Bydgoszcz, s. 286-297.

- ŻURASZEK-RYŚ I. (2019c), Względy etyczne dotyczące przemianowań urbanonimów spowodowanych dekomunizacją (na przykładzie zielonogórskich nazw), „Roczniki Humanistyczne”, t. LXVII, z. 6. s. 173-184.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2020), O zmianach zielonogórskich urbanonimów spowodowanych względami politycznymi (z perspektywy dyskursu publicznego), [w:] Zielonogórskie seminaria językoznawcze: Dyskursy o przeszłości. Dyskursy w przeszłości, red. M. Hawrysz, M. Jurewicz-Nowak, I. Kotlarska, Zielona Góra, s. 37-47.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2021a), Do Kargowej czy do Kargowy? O wątpliwościach związanych z odmianą nazw miejscowych (na podstawie pytań użytkowników języka kierowanych do Poradni Językowej PWN), [w:] Polonistyka w świetle tradycji i wyzwań współczesności: Praca zbiorowa z okazji piętnastolecia Katedry Filologii Polskiej Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki, red. I. Bundza, A. Krawczuk, Kijów, s. 204-218.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2021b), Nazwy zielonogórskich bachusików, [w:] Język w regionie, region w języku 2, red. B. Osowski, J. Kobus, P. Michalska-Górecka, A. Piotrowska-Wojaczyk, Poznań, s. 401-417.
- ŻURASZEK-RYŚ I. (2022), O najbliższym otoczeniu człowieka na przykładzie zielonogórskich urbanonimów, [w:] Zielonogórskie seminaria językoznawcze: Bliskie otoczenie człowieka. Leksyka, teksty, dyskursy, red. I. Kotlarska, M. Jurewicz-Nowak, M. Hawrysz, Zielona Góra, s. 83-96.
- ŻURASZEK-RYŚ I., JAWORSKI T. (2010), Ludność i nazwy miejscowe pogranicza śląsko-łużyckiego, [w:] Nazwa dokumentem przeszłości regionu: tom poświęcony Wielkiemu Profesorowi Stanisławowi Rospondowi, red. J. Nowosielska-Sobel, G. Strauchold, W. Kucharski, Wrocław, s. 389-410.